

УДК 349.42

DOI <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2020.1.7>**Валентина ЧУЄНКО**

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін та міжнародного права, Міжрегіональна академія управління персоналом, вул. Форметівська, 2, Київ, Україна, 03039

Valentina CHUIENKO

PhD, Associate Professor of Civil Law and International Law, Interregional Academy of Personnel Management, 2 Frometivska str., Kyiv, Ukraine, 03039

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ АДАПТАЦІЇ АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС**ANALYSIS OF THE MAIN DIRECTIONS OF ADAPTATION OF UKRAINIAN AGRICULTURAL LEGISLATION TO EU LEGISLATION**

Мета статті полягає у дослідженні процесу адаптації аграрного законодавства України до законодавства Європейського Союзу, необхідність якої обґрунтовується євроінтеграційним вектором державної політики.

Розглянуто *методологічні засади* адаптації законодавства, що провадиться на підставі положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. У статті проведено аналіз Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», яким зафіксовано основні положення євроінтеграції. Наведено законодавче поняття адаптації. Адаптація законодавства – процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire*, тобто з правовою системою Європейського Союзу.

Наукова новизна статті полягає у дослідженні проблемних питань практичної реалізації адаптаційних процесів. Зокрема звертається увага на термінологічну невизначеність вживання понять «адаптація» та «гармонізація» на доктринальному рівні. Також вказується на неконкретний характер певних правових положень Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу».

Стаття містить формулювання напрямів адаптації аграрного законодавства на підставі дослідження наукових позицій, до яких зокрема можна віднести введення в економічний обіг земель сільськогосподарського призначення. Даний напрям окремо висвітлено з огляду на актуальні зміни в аграрному законодавстві, що свідчать про динаміку втілення аграрних реформ. Крім того важливим є зближення законодавства у таких сферах, як виробництво сільськогосподарської продукції, аграрний ринок та торгівля якістю та сертифікація сільськогосподарської продукції, охорона навколишнього природного середовища у процесі сільськогосподарського виробництва, розвиток органічного виробництва та сільських територій.

У статті обґрунтовано необхідність проведення систематизації аграрного законодавства із застосуванням різних форм, зокрема кодифікації, що зумовлено комплексністю галузі на наявність великого обсягу нормативно-правових актів.

Зроблено висновок щодо першочерговості адаптації законодавства на основі європейського досвіду та теоретичних досліджень.

Ключові слова: аграрне законодавство, адаптація, євроінтеграція, зближення законодавства, систематизація.

The purpose of the article is to study the process of adaptation of agricultural legislation of Ukraine to the legislation of the European Union, the need for which is justified by the European integration vector of public policy.

The methodological principles of adaptation of the legislation carried out on the basis of the provisions of the Association Agreement between Ukraine and the EU are considered. The article analyzes the Law of Ukraine "On the National Program for Adaptation of the Legislation of Ukraine to the Legislation of the European Union", which sets out the main provisions of European integration. The legislative concept of adaptation is given. Legislative adaptation is the process of bringing the laws of Ukraine and other normative legal acts in line with the *acquis communautaire*, ie with the legal system of the European Union.

The scientific novelty of the article is the study of problematic issues of practical implementation of adaptation processes. In particular, attention is drawn to the terminological uncertainty of the use of the terms "adaptation" and "harmonization" at the doctrinal level. It also points to the non-specific nature of certain legal provisions of the Law of Ukraine "On the National Program for Adaptation of the Legislation of Ukraine to the Legislation of the European Union".

The article contains the formulation of directions of adaptation of agrarian legislation on the basis of research of scientific positions, which in particular include the introduction of agricultural lands into economic circulation. This area is covered separately in view of current changes in agricultural legislation, which indicate the dynamics

of the implementation of agrarian reforms. In addition, it is important to approximate legislation in such areas as agricultural production, agricultural market and trade, quality and certification of agricultural products, environmental protection in agricultural production, development of organic production and rural areas.

The article substantiates the need for systematization of agricultural legislation using various forms, including codification, due to the complexity of the industry in the presence of a large volume of regulations.

The conclusion on the priority of adaptation of the legislation on the basis of the European experience and theoretical researches is made.

Key words: agrarian legislation, adaptation, European integration, approximation of legislation, systematization.

Актуальність проблеми. Зважаючи на соціально-економічне становище України та спрямованість розвитку усіх сфер управління на євроінтеграцію, аграрне право як і будь-яка галузь вимагає систематизації та наближення правового регулювання до європейських стандартів.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС, що була підписана 27 червня 2014 року є об'ємним міжнародним документом, у якому зафіксовано значну кількість сфер та напрямів руху правової системи України. Угодою визначено за ціль сприяти поступовому зближенню сторін, ґрунтуючись на спільних цінностях і тісних привілейованих зв'язках та зв'язок України з політикою ЄС [1]. Для її досягнення необхідним кроком для України є розробка чіткого комплексу механізмів та заходів удосконалення законодавства, зокрема і аграрного.

Метою статті є аналіз процесу адаптації аграрного законодавства України до законодавства Європейського союзу, виділення основних напрямів удосконалення правової бази.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми адаптації аграрного законодавства України до законодавства Європейського Союзу викликають науковий інтерес багатьох учених з огляду на те, що внесення будь-яких концептуальних змін вимагає врахування наявного правового підґрунтя, інтересів громадян та динаміки трансформацій суспільних відносин, тобто неможливе без ґрунтовних досліджень. Зокрема можна виділити праці А. М. Статівки та І. А. Шуміло [2], Н. О. Багай [3], І. М. Кульчій [4].

Виклад основного матеріалу дослідження. Першим нормативно-правовим актом, який закріпив адаптацію законодавства України до Європейського Союзу як пріоритетну складову процесу євроінтеграції України, що в свою чергу є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики був прийнятий 18 березня 2003 року Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [5]. Даним законом визначено етапи та послідовність дій, в загальному окреслено компетенцію органів державної влади, визначено особливості правотворчих процесів, пов'язаних з впровадженням заходів адаптації.

За вищезазначеним законом адаптація законодавства – процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire*, тобто з правовою системою Європейського Союзу. Доцільно звернути увагу, що вченими висвітлюється ряд проблем, пов'язаних з процесом адаптації.

По-перше у науковій літературі відсутності однастайності у використанні юридичних термінів: поряд з поняттям «адаптація» досить часто використовується поняття «гармонізація». І. В. Яковюк наголошує, що у процесі гармонізації відбувається узгодження та прийняття правових принципів і концептуальних підходів різних держав до встановлення одноманітного правового порядку. Таким чином, право ЄС виступає продуктом компромісу його держав-членів [6, с. 41]. Тому правильною видається вживання у вищезазначеному законі саме терміну «адаптація», адже вона передбачає синтез реципованих норм із національними.

Крім того перешкоду становить певна розпливчастість правових положень. Так законом визначено, що у процесі адаптації повинен досягатися певний ступінь відповідності законодавства України до *acquis* Європейського Союзу, тобто міра наближення правових норм залишається невизначеною. Варто також зазначити, що у переліку пріоритетних сфер, закріплених у главі V закону відсутня вказівка на аграрне законодавство.

Відповідно до Угоди про асоціацію співробітництво між Сторонами у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій охоплює велику кількість сфер. Серед них сприяння взаємному розумінню політик у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій; посилення адміністративних спроможностей на центральному та місцевому рівнях щодо планування, оцінки та реалізації політики; заохочення сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва, з урахуванням необхідності захисту навколишнього середовища; обмін знаннями та найкращими практиками; покращення конкурентоспроможності сільськогосподарської галузі та ефективності і прозорості ринків, а також умов для інвестування; проведення навчаль-

них та інформаційних заходів; проведення досліджень та просування системи дорадництва до сільськогосподарських виробників; посилення гармонізації з питань, які обговорюються в рамках міжнародних організацій; заохочення політики якості сільськогосподарської продукції у сферах стандартів продукції, вимог щодо виробництва та схем якості [1].

З метою забезпечення виконання Угоди було розроблено та затверджено Постановою Кабінету Міністрів України План заходів. У даному документі структуровано та визначено основні завдання в процесі євроінтеграції, а також заходи, строки виконання та відповідальні органи. Передбачено розробку ряду нормативно-правових актів визначених Додатком XXXVIII до Глави 17 «Сільське господарство та розвиток сільських територій» Розділу V «Економічне і галузеве співробітництво» [7].

Спробу сформулювати перелік основних напрямків адаптації аграрного законодавства було зроблено А. М. Статівкою та І. А. Шуміло, до якого вчені відносять адаптацію правового регулювання по наданню державної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам, забезпечення введення в економічний обіг земель сільськогосподарського призначення, розвиток іпотечного кредитування аграрних товаровиробників, стандартизацію й сертифікацію сільськогосподарської продукції [2, с. 209–215].

Варто зазначити, що визначною подією у вітчизняній правовій площині було прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення, що набув чинності 1 липня 2021 року» [8]. Закон запроваджує поетапне скасування заборони відчуження земельних ділянок сільськогосподарського призначення. На відміну від держав Європейського Союзу ринок землі в Україні довгий час не функціонував, що було безумовно негативним фактором розвитку економіки в аграрному секторі.

Незважаючи на наявну критику, все ж, за умов розроблення і дотримання належної правової процедури впровадження змін, створення прозорого ринку землі дозволять підвищити ефективність використання конкурентних переваг країни та її природних ресурсів, сприятиме зміцненню стійкості економіки, створенню робочих місць, підвищенню доходів і забезпеченню гідного рівня життя громадян, поліпшенню сільського розвитку, а відповідно необхідним кроком до адаптації аграрного законодавства.

Н. О. Багай на основі аналізу вимог міжнародно-правових актів зазначає про необхідність зближення законодавства про способи виробництва сільськогосподарської продукції, адаптації законодавства з питань організації аграрного ринку та торгівлі продукцією рослинництва і тваринництва, зближення законодавства про вимоги щодо якості сільськогосподарської продукції, вдосконалення законодавства щодо охорони навколишнього природного середовища у процесі сільськогосподарського виробництва, розвитку органічного виробництва, зближення законодавства про розвиток сільських територій та сільських громад, забезпечення сталого сільськогосподарського виробництва, адаптації законодавства з питань державної підтримки сільського господарства [3, с. 339].

Аграрне право як комплексна галузь має досить об'ємну нормативно-правову базу. З огляду на це Н. О. Багай одним з обов'язкових етапів приведення аграрного законодавства України у відповідність європейському є його систематизація. Вчена звертає увагу на значну кількість законодавчих актів та наголошує на посиленні системності та комплексності регулювання, без чого неможливе дієве впровадження реформ. Під терміном «систематизація» розуміється діяльність з упорядкування і вдосконалення нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері сільськогосподарського виробництва, спрямована на зведення їх у цілісну систему та забезпечення єдності у регулюванні аграрних відносин. Особливості систематизації аграрного законодавства України зумовлені неоднорідністю суспільних відносин у сфері сільськогосподарського виробництва, а відтак – різною юридичною природою правових приписів, що є об'єктом систематизації [3, с. 283–292].

Щодо обрання належної форми здійснення цього процесу висувається багато обґрунтованих позицій, тому можна зробити висновок про доцільність послідовного використання різних форм для виконання конкретних завдань систематизації. Проте найважливішою з них все ж визначається кодифікація, результатом якої буде розроблення єдиного логічно-структурованого нормативно-правового акту.

Висновок. Отже, адаптація – це процес зближення (приспосовування) нормативно-правових актів, що регулюють аграрні відносини в Україні, до правової системи Європейського Союзу, зокрема до актів законодавства Європейського Союзу, з метою сприяння розвитку сільського господарства та сільських територій. Враховуючи значення

євроінтеграційних процесів, а також історично сформовану особливу роль аграрного сектору в економіці України адаптація аграрного законодавства України до законодавства Європейського Союзу є першочерговим

завданням для правотворців. Адаптація має відбуватися з урахуванням міжнародно-правових стандартів, наявних соціально-економічних умов та на основі ґрунтовних наукових досліджень.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : міжнародний документ від 27.06.2014 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
2. А. М. Статівка. І. А. Шуміло. Про адаптацію аграрного законодавства України до законодавства Європейського Союзу. *Проблеми законності*. 2009. № 100. С. 207-217.
3. Н. О. Багай. Теоретико-методологічні засади розвитку аграрного законодавства України в умовах євроінтеграції : дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2021. с. 456.
4. І. М. Кульчий. Правові виклики державної аграрної політики України в умовах євроінтеграції. *Проблеми законності*. 2020. № 149. С. 126-135.
5. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#top>.
6. І. В. Яковюк. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення. *Загальні проблеми правової науки*. 2012. № 4 (71). С. 29-42.
7. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 № 1106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-п#Text>.
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення : Закон України від 31.03.2020 № 552-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text>.

References:

1. Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand: International document of 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua / laws / show / 984_011 # Text.
2. AM Statovka. IA Shumilo. On adaptation of agrarian legislation of Ukraine to the legislation of the European Union. *Problems of legality*. 2009. № 100. pp. 207–217.
3. N. O. Bagay. Theoretical and methodological principles of development of agrarian legislation of Ukraine in terms of European integration : dis. ... Cand. jurid. Science. Kyiv. 2021. p. 456.
4. IM Kulchiy. Legal challenges of the state agrarian policy of Ukraine in the conditions of European integration. *Problems of legality*. 2020. № 149. pp. 126-135.
5. On the National Program of Adaptation of the Legislation of Ukraine to the Legislation of the European Union : Law of Ukraine of March 18, 2004 № 1629-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#top>.
6. IV Yakovyuk. Adaptation and harmonization of legislation in the context of integration: the problem of correlation. *General problems of legal science*. 2012. № 4 (71). Pp. 29-42.
7. On the implementation of the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 25.10.2017 № 1106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-п#Text>.
8. On amendments to some legislative acts of Ukraine on the conditions of circulation of agricultural land: Law of Ukraine of 31.03.2020 № 552-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text>.